

TVILEN I ORDERUD-SAKEN FOR STOR TIL FELLENDEN DOM

ORDERUD-SAKENS KJERNE er ikke hvorvidt de har gjort det de er dømt for, men om skyld er bevist utover all rimelig tvil. De sentrale kilder for svar må være dommen i Nes herredsrett og den tilsvarende i Eidsivating lagmannsrett. Jeg har gått til begge. Men lesingen gir ingen ro.

Per og Veronica Orderud ses som initiativtakere til drapene, de har hatt en ”pådriverrolle”, sier statsadvokatene. Jeg nøyer meg derfor med å diskutere deres situasjon. Dette betyr ikke at jeg mener tvilen er mindre i sakene til Kristin Kirkemo Haukeland og Lars Grønnerød. Men disse sies å ha ”hatt en mer passiv medvirkerrolle”. Jeg begrenser derfor omtalen til å gjelde situasjonen til de antatte ”pådriverne”.

Men på ny, og om alle fire: Kanskje har de gjort det. Og kanskje ikke. Det er tvilen jeg drøfter. Tvilen som er for stor til å bære en fellende dom.

Utgangspunktet sies i begge dommer å være en gårdstvist. Mange kan ha tenkt som meg; det må dreie seg om en storgård på Østlandet. Noe storslagent, umistelig. Og så viser det seg å være et høyst alminnelig bruk, dårlige hus, dårlig inntekt. ”Per greier seg, men det er heller ikke mer”, står det i herredsrettens dom. Kanskje ville verdien stige noe på grunn av muligheter for tomtesalg. Likevel, for å få eneretten over dette, skal mor og far og søster drepes?

Ja, men han ville så gjerne ha gården. Han forfalsket til og med en underskrift for å få det til!

MEN NÅ ER DET VEL ET STYKKE VEI fra – visstnok i vrede over en opplevd urett – å forfalske en underskrift og over til å være med på å ta livet av tre mennesker? Det synes visst også herredsretten, for den legger til som motiv den forferdelige skandale som ville oppstå om den falske underskrift skulle bli avdekket og forholdet bli kjent i familien og på Sørumsand.

Lagmannsretten er inne på det samme. Men juristen Per ville jo visst hva vi alle vet: Et trippeldrap blir grundigere etterforsket enn en sivil tvist om et bruk. Den falske underskrift ville med visshet komme opp om de tre ble myrdet. Er det rimelig å tro at Per ville drepe for å hindre at han kom i dårlig lys på Sørumsand?

Veronica, hun antas også å være glad i gården. Så glad i den at også hun kunne tenkes å drepe for å få den, få den fullt og helt og ikke avkuttet med en del til svigerinnen. Veronica, en kvinne i slutten av tyveårene, gammel nok til ikke å falle for de villeste utspill, ung nok til å ha fremtiden foran seg, godt i gang med en type utdanning som garantert gir et meget sikkert utkomme, - hun skulle med all framtid som innsats drepe tre mennesker for ikke å miste en del av dette bruket? Den har ikke rimeligheten for seg, denne historien.

For å styrke sin argumentasjon beretter herredsretten at Veronica skriver i dagboken at hun ”ønsker dem døde”. Til dette er å bemerke at det neppe er helt vanlig at potensielle dreper skriver om det i dagbøkene sine, i det minste tar de det vel bort før handlingen utføres. I tillegg kommer at noen hver blant oss i oppriktig sinne kan ha ønsket, villet og skrevet andre til både død og helvete. Men gjøre det? Men Veronica er tydeligvis noe helt annet enn vanlige unge kvinner i vår tid. Hun er beregnende langt utover det vanlige. Hør hvordan herredsretten beskriver hennes grunn til ekteskap: ”Veronica Orderud hadde tydeligvis slått seg sammen med Per Orderud i den tro at han eide gården, og med utsikt til en trygg

tilværelse, også økonomisk”. Men ville hun giftet seg til gård, ville hun vel funnet en annen enn dette bruket?

SLIK SOM DETTE ER IKKE FOLK. De gifter seg ikke av slike grunner, de dreper ikke av slike grunner. Om dette siste må jeg få påberope meg en viss faglig kompetanse. Det er meget sjelden at folk dreper sine foreldre. Om de gjør det, skjer det som oftest spontant, gjerne når de er ruset. Om de ikke er ruset, skjer det gjerne etter betydelig mishandling eller misbruk fra den de dreper. Eller det skjer i dyp mental forvirring, familien skal reddes fra fortapelse og evig pine.

Men alt typer på at Per har vært en vanlig person, glad i sin mor og med motvilje mot slakt. Herredsretten sier: ”Det er ikke opplyst noe negativt om dem utover hva man normalt kunne forvente”.

Det er tynne saker det herredsretten anfører som motiv for drapene. Det synes den tydeligvis også selv og løser problemet ved å si at man ikke behøver noe motiv. Og så følger en henvisning til fire drapssaker. Men går man til disse sakene, finner man i tre av dem ikke spor av slekt, men av rus og svekkede evner.

Den fjerde saken gjelder drap av hustru og to mindreårige barn. Hvoretter drapsmannen forsøker å drepe seg selv.

Det han ville vinne, var at de alle skulle forsvinne. Jeg er enig med herredsretten i at denne sak synes uforståelig. Men det gjaldt noe ganske annet enn en økonomisk tvist og var slett ikke utført etter drøftelser og i antatt samarbeid mellom flere.

Under selve rettssaken synes dommerne tydeligvis at Per og Veronica gjør et meget dårlig inntrykk. De to har nemlig forsøkt å trekke frem andre forklaringer på drapene enn at de selv skulle være skyldige. Og herredsretten utbryter indignert: ”Det er ikke lett for retten å forstå at personer som selv angir å være tiltalt med urette, temmelig direkte utsetter et annet menneske for tilsvarende sterkt belastende beskyldninger uten at de på noe vis har bevismessig dekning for dette. Den måten dette har skjedd på i denne saken, er i seg selv egnet til å svekke ekteparets troverdighet”.

VI ER HER VED ET KJERNEPUNKT. Ekteparet har gjort hva folk flest ville foretatt seg om de var uskyldig mistenkte: De har forsøkt å bringe inn andre momenter, forsøkt å vise til andre forklaringer, vise at helt andre kunne hatt så vel grunner som muligheter for å drepe.

I ettertid har dette skapt noe av den store uro om saken: Det virker som om politi, påtalemyndighet og domstol i helt forbløffende grad har holdt seg på Sørumsand. ”Lagmannsretten legger til grunn at drapene har sitt utspring i gårdstvisten”, heter det. Vi får ingen tilfredsstillende drøftelse av alternative forklaringer. Når Per og Veronica forsøker å peke på andre muligheter, blir dette holdt mot dem, det blir sett som forsøk på å skyve skylden på andre. De får svi for å nevne det som herredsretten ikke er gått inn på.

Men for oss andre, blir det fullstendig uforståelig at to meget alvorlige attentatforsøk så stillferdig forsvinner ut av sakenes gang. Det var festet dynamitt under bilen til Anne Orderud Paust. Det var gass med lunte av bensin til leiligheten hun og mannen bodde i. Noen har flere ganger vært ute for å skremme eller drepe. En gnist fra en bryter eller en dump for bilen, og Anne og hennes mann ville vært skadet eller drept.

Om dette var skjedd, ville gårdstvisten bleknet, og letingen etter andre forklaringer stått helt sentralt. Men det skjedde ikke, og gårdstvisten ble tilbake som eneste godtatte motiv.

Andre forklaringer? Mest sentralt her står den tanke at Anne Orderud Paust har vært den som skulle drepes. Det er mot henne attentatene har vært rettet. Det er hun som i nedsettende og truende ordelag blir omtalt i det såkalte 180-sporet, opplysningstelefonen med beretning om et varslet mord. Det er også Anne som har hatt politibeskyttelse helt frem til rett før drapene finner sted.

Kanskje er dette bare blindspor. Men det er uforståelig at ikke domstolene har gitt dette alternative spor en grundigere drøftelse enn bare å fastslå at det ikke har ført til noe. Samtalen viser jo at noen har villet Anne noe vondt. For oss som leser dommene, og jeg har også lest lagmannsrettens rettsbelæring, blir det som ikke drøftes et moment i retning av at den elementære tvil om skyld ikke er fjernet.

At drap en sjelden gang forblir uoppklart må vi leve med. Men her dreier det seg om tre uoppklarte drap hvor fire mennesker soner! I en slik situasjon må selvfølgelig etterforskningen fortsette med full styrke. Barnålsperet, blodspor, skospor, fiberspor, pistolmagasin, - intet må forbli uprøvet.

JEG HAR INGEN MENING om hvem som har gjort hva og hvorfor i denne sak. Mitt enkle standpunkt er bare at den rimelige tvil om skyld ikke er ryddet vekk. Lesing av dommene fører bare til tvil, tvil og atter tvil.

Vi har som det helt grunnleggende prinsipp for vår rettsorden, at det er betydelig bedre at ti skyldige går fri enn at én uskyldig dømmes. Ved stor grad av tvil om skyld må derfor resultatet bli frifinnelse. Slik må det også gå i denne sak.

Kilde: Kronikk av professor i kriminologi Nils Christie, Aftenposten 04.12.2002.